

Nr 278.

Av herr **Lindhagen**, om *nydaning av själavården, såvitt på samhället ankommer.*

Det är något uti historien, som aldrig kunnat undertryckas och alltid kommit igen trots alla katastrofer. Nämligen drömmen om andens herravälde över materien och det daglig behovet i stort och smått av denna dröms förverkligande. I allt uppbyggande arbete uppenbarar sig denna vägledning såsom det oavvisligaste både i gestaltningen av individens eget liv och i ordnandet av individernas sammanslutningar i stater.

Dessa författningar äro såsom Platon skriver i dialogen om staten icke uppkomna ur eken eller klippan utan av medborgarnas seder, vilka genom sin tyngd draga med sig och bestämma allt annat. Medborgarnas seder ha emellertid under årtusendenas lopp varit synnerligen vanskliga med benägenhet att på ett övervägande sätt bestämmas av deras ekonomiska intressen. Knappast någon författning saknar dock varje spår av honnör för de ovägbara värdena. I vissa tider ha försök gjorts att göra dem till en dominerande faktor även i samlivet mellan människorna och i statsbildningen. Sålunda har exempelvis Zarathustra förordat rättsinnighet, Laotse den inre förmågan, Kong-futse personlighetens kultivering, Buddha välviljan, Mong-Dsi (Mencius) mildheten, Sokrates dygden och Kristus kärleken såsom sådana vägledningar.

En period av största motsättning häremot har varit nutiden. Efter upplysningstidevarvets försök genom enskildas propaganda att giva anden sin tillbörliga plats såsom styresman över individens egen värld och samhällena, förstördes dessa avsikter av den förenkling av problemet, som då, liksom så ofta, tillgreps, när det gällde omsätta den stora saken i praktisk politik. En lära tog hand om det hela och vann en ofantlig anslutning, därför att den uppgav konsekvensen av pionjärernas arbeten, självövertinnelsen, och i stället lockade med individens tygellöshet såsom det trollmedel, som skulle göra det. Nu uppstod ett allmänt slagsmål, i vilket ande och materia fingo båda reda sig så gott de kunde. Under sådana förhållanden dukade helt naturligt anden under för materien tämligen fullständigt. Den ekonomiska liberalismen stormade fram och den reaktionära industrialismen blev dess första frukt.

De grundlagar, som framgingo ur sådana seder, lånade självfallet också sitt skaplyne av de senare. Visserligen bibehölls officiellt nya testamentet såsom någon grundlag för ett anständigt åskådningssätt under högtidliga tillfällen. Detta är dock ett intresseväckande fenomen såsom

utgörande ett bevis för samvetets outrotlighet även under de mest ogynnsamma yttre förhållanden. Men det kunde då icke leda till annat än formler och bekännelser med läpparna.

I författningarna åter för det dagliga livet och dess övervakande blevo de andliga verkligheterna eller samvetets makt så gott som utplånade. Det blev rena intresseförfattningar, tillyxade efter de intressen, som hade makten för dagen. Kärleken till nästan och söndagskravet att taga vara på sin broder blevo här i själva verket föremål för den mest raffinerade drift. Den högre statskonsten blev att utfinna så många hinder som möjligt för människorna. Vi ha därför en avsevärd tid levt och leva fortfarande i »hindrarnas» förlovade tid. En sådan författning har även svenska folket fått för sina synders skull, och under en generation har man gått till kamp en var för att hålla sig framme själv och hindra andra. Endast i tryckfrihetsförordningen ha insmugit sig några glimtar av ett inre rättsmedvetande. Men den kommitté som för någon tid sedan framlade förslag till revision av denna författning rensade den fullständigt även från dessa små påminnelser om en bättre värld.

Om således vårt samhälles grundlagar i stort lämna föga utrymme för tillämpad högre vägledning, är behovet i alla fall innerligt stort i medvetandena och söker sig därför utlopp i alla fall på olika sätt.

Sålunda söka vi en tröst i *vetenskapen* eller låtom oss gärna genast säga naturvetenskapen, ty någon annan verklig vetenskap finnes väl knappast. Den hoppas man vara en verklig företrädare för den efterlängttade andliga kulturen. Den har nämligen gjort de stora uppfinningarna och kommer säkerligen att göra ännu flera. Den bör således kunna skapa oanade möjligheter för tillfredsställande av materiella behov i största utsträckning. Och kultur är ju enligt vad vår materialistiska tids tänkare lärt oss, möjligheten för de flesta antal människor att tillfredsställa ett ökat antal materiella behov.

Men en vacker dag inställer sig tvivlet även här. Vetenskapen har ju ock möjliggjort massfattigdomen genom industrialismen, masslaktandet genom den allmänna värnplikten och andra liknande sorgliga förhållanden. Vetenskaplig insikt utnyttjas väl lika ofta till att gynna ocker, skapa krigsmaskiner och annat ont som till goda gärningar. Den tekniskt bildade begåvningen kan göra grosshandel i missförhållanden, under det en vanlig medborgare får nöja sig med minuthandel i oeffterrettigheter. Vetenskapen ensam kan tydligen icke heller förhjälpa oss till den stora frigörelsen. Den är kanske rent av ingenting annat än en förfinad materialism. Och en europé blir än mer förbryllad, då han förnimmer röster ifrån orienten, vilka göra gällande, att kultur är återgång till det enkla.

Då anmäler sig *filosofien*, som kallar sig den högsta vetenskapen, och erbjuder sina tjänster. Men vad är egentligen filosofien och vad har den framför allt uträttat? Inför en sådan fråga vänder sig den vanlige

hjälplose medborgaren i detta land till nordisk familjebok, som är en moderat och förtroendeingivande publikation. Han finner då till sin överraskning, att filosofien åtminstone under de senaste tidsåldrarna företett en ständig slitning mellan rationalism, som vill bygga livsfilosofien på förståndsfrågorna, och empirism, som vill börja med erfarenheten. Den tillfrågade boken svarar vidare, att dessa motsättningar hitintills stannat såsom oförsonande motsatser. Men är det så, att den högsta av alla vetenskaper ännu icke kommit längre än till oförsonade motsatser, då kan man förstå, hur det skall förhålla sig på alla de andra områdena. Icke heller filosofien kan således ensam lämna den erforderliga vägledningen.

Den bortkomne medborgaren undrar då, om icke möjligen representanten för nya testamentet eller *kyrkan* skulle kunna stå honom bi. Kyrkan är nämligen instiftad för att vara människornas »själasörjare», och detta är just det, som vi åstunda. Den stackars sanningssökaren finner dock snart, att den verkliga kristendomen icke representeras av kyrkan. Den förra har under kyrkans hägn förvandlats till en lära, på vilken uppbyggt dogmer utan något omskapande värde för livet. Dessa lärosatser vårdas av en särskild ämbetsmannakår, prästerskapet, som följaktligen i stort sett både på grund av sin uppgift och till följd av sin rekrytering omöjligen kan bli något annat än vi andra människor, nämligen i första rummet ett levebrödssläkte.

Den av kyrkan ursprungligen instiftade *skolan*, som skulle taga hand åtminstone om barnen och ungdomen och fostra dem både till förstånd och karaktär, måste också under en dylik ledning i mycket väsentliga delar förfela sitt ändamål. Inför detta misslyckade eller åtminstone tvevelaktiga resultat ansåg sig vetenskapen kallad att övertaga skolans ledning. Efter åtskilliga ofta ganska svåra slitningar mellan kyrkan och vetenskapen kan det ifrågasatta ombytet av vårdare nu anses vara tämligen förverkligat.

Då emellertid vetenskapen icke förmådde såsom redan visats åtaga sig någon karaktärsdanning utan måste inskränka sig till förståndsbildningen, blev skolan fortfarande men på ett annat sätt endast halvgången. Därtill kom, att pedagogerna eller skolans närmaste ledare fallit för den mycket förklarliga frestelsen att välja den lättare och överkomligare uppgiften att med förståndsbevägning likställa minnesbevägning eller receptivitet och i övrigt betrakta såsom de högsta fallenheterna mera anlag för formellt skarpsinne än för produktiv livsduglighet.

Den, som är tveksam i sitt omdöme, behöver bara fråga sig, vad det blivit av den nuvarande ensidigt intellektualistiska skolans favoriter, nämligen de lärjungar som kunna bäst magasinera dess mångläseri eller varit skarptänkta i dess formler och teknik? Ha de skänkt samhället visa lagar, rättvisa domar, ett rikt kärleksliv?

Ingalunda. En stor del har trots sitt laudatur försvunnit på anspråks-

lösa platser. Större delen har åter befordrats till makt och myndighet, som de säkerligen oftast utnyttjat till att med skolad dogmatik hålla statskyrkan fjärran från kristendomens grundtankar, till att i lagstiftningen med talang gynna makten för dagen och intressena och slå dövörat till för samvetena, till att i rättsskipningen skarpsinnigt finna utvägar för formerna att förkväva den verkliga rätten, till att kunnigt gå förnämheternas och egennyttans tvetydigaste ärenden, till att med stöd av sina insikter sätta i gång världskrig och andra nattsvarta dåd o. s. v. Hela härskaran av inflytelserika förtryckare och hindrare har rekryterats i all synnerhet från skolans »begävningar».

Andlig kultur kan icke växa fram ur en fostran, där minneskunskap och teknisk färdighet äro de förnämsta uttrycken för den högsta begåvningen, där kallt formellt förstånd och eget intresse betyder allt, där ett vakande samvete och en varm kärlek för alla betyder föga, där barnens fysiska jämvikt åsidosättes hänsynslöst till föremål för en mekanisk ordning under deras mest ömtåliga brytningsperiod. Det måste således, så vitt mången förstår, i stället bliva fråga om en måttfull och förnuftig fostran, som på samma gång utvecklar rättskänslan, skärper den tekniska förståndsformågan samt meddelar praktiska kunskaper i livsduglighet. Då varken den kyrkliga eller intellektualistiska skolan förmått fylla dessa mått för ungdomens uppfostran, är det klart, att de ledare, som vuxit fram ur en sådan skola, icke heller skola kunna i någon framstående mån vara vuxna sin uppgift.

Intellektualismen har sin uppgift given men är för närvarande allt för mycket gökungen i boet. Den går utöver sina gränser. Den smider fruktansvärda vapen åt självisheten. Den dödar människokärleken, själskulturen och livsdugligheten. Dess frukter äro fortsatta privilegierade klasskillnader och världskrig med vapen eller penningar. Dess skola premierar de receptiva anlagen, motar bort de produktiva samt lämnar i fortsättningen i sin mån såsom resultat, för att citera en svensk skaldinna, »kallt hjärta under stjärnan, gul hy och granna band».

Den *praktiska politiken*, som tager vid, kan icke heller förbättra situationen. Den har ingenting annat att bjuda människorna än uppfordra från skilda håll att sluta sig till något av de många intresseriktningarna, konstituerade i partier med mångahanda avskuggningar. Där gives också tydligt besked om, att på denna valplats gäller det en strid mellan intressen om makten och att sanningssökandet får hålla sig borta och reda sig så gott det kan. Det hör, såsom man uttrycker sig, till den enskilda företagsamheten.

Då illusionerna sålunda brustit på alla håll, kommer till sist kaos och anmäler sig som världens omskapare. Det *rena våldet*, ytterst vapenvåldet mot obehäpnade. Den ena villan blir värre än den andra.

Sälunda har varken vårt undervisningsväsende med dess försök till förstånds bildning (intellektualism) eller kyrkan med sin skrinlagda uppgift att skapa en god vilja (voluntarism) eller den praktiska politiken med sin intressekamp (carrierism) eller något annat medel lyckats åstadkomma något, som ens påminner på något avsevärt sätt om anden och dess herravälde över materien i samhällets och individernas liv.

Emellertid finnes det en kraft, som är nedlagd hos människan och alltid kommer att rädda henne. Denna kraft är *rättsmedvetandet, samvetet*. Detta talar samma språk hos alla och det går ej att göra intressepolitik därav. Såsom redan erinrats är denna kraft verkligen antagen såsom högsta lag i den svenska konstitutionen i och genom nya testamentets upphöjande till högsta sedelag. Där förekomma sådana man kan gärna säga politiska programpunkter såsom: älsken edra ovänner, dömen icke så skolen I icke varda dömde, förlåt dem, ty de veta icke vad de göra, vad I viljen att människorna skola göra eder, det gören I ock dem, sanningen skall göra eder fria, tag allt vad du äger och giv åt de fattiga o. s. v. Detta är uppenbarligen en levande vägledning. Den för oss tillbaka icke till kyrkan utan till *religionerna och deras sedelagar*.

Religionerna äro en makt i samhället med djupa rötter. De äro det först därför, att de uppbäras av ett strävande att sammanslå den kända och den okända världen till ett. Ingen vetenskap har uppdatat, varifrån världarna komma och varthän de gå, men ingen vetenskap skall heller kunna förhindra, att stjärnvalvets gåtor alltid skola locka med förunderlig makt. Detta okända — av religionerna personifierat i begreppet gud — finnes. Läror, som vilja beträda detta okändas mark, måste därför alltid få en viss aktualitet för människors sinnen, trots det att deras uttolkningar ej kunna bli annat än fantasiskapelser och lätt urarta till rena bedrägerier.

Religionerna söka även fylla en hel del osynliga behov inom den gripbara verkligheten. Tomrum finnas där, som behöva fyllas, betryck och sorger, för vilka varje samhällsordning står främmande. Även här upp- rullar sig en gåtfull värld, för vilken under överskådliga tider en mängd människor känna behov av en tillflyktsort från det ekonomiska samhället och medmänniskornas illvilja.

Religionerna äro slutligen mäktiga därför, att de vanligen ägna synnerlig omsorg jämväl åt samhällslivet genom att till vägledning för sammanlevnaden uppställa en *social etik*, byggd på sanning och rättvisa. Den sociala etik, som förkunnades av Kristus och före honom av andra religionsstiftare och praktiska tänkare, är sublim och kan icke av någon tid överbjudas. Radikalare och följaktligen riktigare men också därför mera oupphinneliga ha de etiska domarna och kraven icke blivit framförda än hos dessa vishetsförkunnare, och orsaken var, att deras ord ej voro någon egen uppfinning utan ett oförfalskat återgivande helt enkelt av samvetets röst hos alla människor. Därför rikta sig dessa religions-

stiftare och förkunnare till alla, men framför allt vårda de sig om alla betryckta, om publikaner och syndare, dem som förnedra sig, dem som arbeta tungt, fattiga och olyckliga.

Nazareens farliga läror begabbades och förföljdes naturligtvis på alla sätt till en början. Detta ökade endast anhängarnas trosnit. Ur martyrernas blod växte upp nya skaror av trosvittnen och offervilliga kommunister.

När de härskande ej längre kunde stå emot denna mäktiga rörelse, övergingo de själva till densamma. Därmed blev den kristna religionen officiell och därmed började också oundvikligt dess förfall.

Hierarkierna kommo. I strid mot mästartens bud ha de i regel ställt sig som maktens och penningens tjänare i upprätthållandet av de samhällliga orättvisorna. Särskilt har man beflitat sig, under de maktägnades livliga bifall, att utlova frälsningen på andra sidan graven såsom en gottgörelse för de upprätthållna vedermodorna härnere. På detta sätt skapades en andlig trældom vid sidan av den ekonomiska. Rättvisligen måste dock medgivas, att kyrkans tjänare ibland organiserat en omfattande välgörenhet. Det bör ock betonas, att kyrkans förfall icke varit ett uppsåtligt verk, utan blott en följd av det utslocknande av begåvning och medkänsla, som synes följa med världslig makt, och än mer av myndighet över saligheten i en annan värld.

Fortfarande verka dock Kristi och hans föregångares etiska läror på djupet. Ingen tid skall undgå inflytandet av dessa medryckande bestående sanningar. Man får kanske säga, att kristendomens förvandlande till en statsreligion utgör ett bevis för att ingen förmådde förneka dem. Emellertid blev kristendomen av angiven grund icke befriaren från fattigdomen på jorden vare sig den ekonomiska eller andliga.

Den svenska kyrkan skiljer sig i detta avseende icke från andra kyrkor och kan icke heller göra det. Den är ett människoverk, uppbyggt på trossatser, för vilkas försvarande som sagt skapats en ämbetsmannakår av levebröds människor.

Prästerskapet överhopas därför också med en hel del världsliga bestyr för att samhället skall få någon nytta för sina penningar till ecklesiastiska ändamål. Detta är en omedveten ironi av samhället, ett erkännande, att lärosatserna ej kunna skänka tillräcklig valuta och allraminst samförstånd och en god vilja.

Den sista avhandlingen vi ha av Viktor Rydbergs hand skildrar motsättningarna mellan den gula och vita rasen. I slutorden erinrar han, att vår religions urkunder dock icke kunna anklagas för att hava lämnat samhörigheten ur sikte. Tvärtom, säger han, djupare har hon aldrig varit grundgästad, skönare och innerligare aldrig förkunnad än av Kristus och hans stora apostel Paulus. I dessa urkunder har läran om *människosläktets samhörighet* den centrala ställningen, som hon saknar i *bekännelseskrifterna*. Alla mänsklighetens släktleder bilda ett system och

den kristna församlingen är den tempelbyggnad, i vilken jordemänskligheten skall under historiens lopp åter sammanfogas till ett helt av levande stenar, till en fullkomlig man. Slutorden lyda: »Läran finnes i nya testamentet. Hon ser metafysisk ut, men hon är allmänfattig lika visst som hon är sublim och fördenskull mäktig att verka pånyttfödande. Men hon finnes där lik en skrinlagd skatt, som ej gjorts fruktbärande, lik *en bunden kraft, som ej gjorts levande i medvetandet hos de kristna folken och deras ledare.*»

Vem har skrinlagt denna skatt och gjort den ofruktbar? Det är ett verk av läran. Hos oss *den rena evangeliska läran*, ett människopåfund från medeltiden och ingenting annat, vilket ligger som ett töcken över vårt folks andliga behov. Nyligen frågade jag en framstående konservativ och samhällsbevarande man, om han visste vad den evangeliska läran var, eftersom han tillhörde den. Ack, utbrast han, det är bara barnsligheter, men blev visserligen efteråt något förbryllad över att han på detta sätt försagt sig. Denna lära har icke lyckats inverka förändligande på vår författning det allra minsta. Öppet utsäges i riksdagen, att författningen endast är till för att förmedla intressenas kamp om makten. Det enda inflytandet från kyrkan, som spåras, är grundlagens föreskrift att utom prästerskapet även regeringens medlemmar och Konungen måste tillhöra den rena evangeliska läran. Man kan vara tämligen förvissad om, att det är ytterst sällan, som ett statsråd vid sitt ämbetes tillträde har något begrepp om vad denna lära innebär.

Att läran icke skapat och kan skapa någon samhörighet mellan människorna, detta faktum skulle förlora i betydelse, om man trodde sig behöva till stöd för detsamma åberopa auktoriteter. Bevisningen ligger uppenbar inför allas ögon och det är väl detta förhållande, som ensamt kan ingiva förhoppning om rättelse någon gång åtminstone i tidernas längd. Vad som kan hava betydelse att särskilt erinra om är däremot, att lärans egna edsvurna förkunnare mången gång icke kunnat undgå att bliva seende. Biskop Esaias Tegnér skrev år 1824 i ett publicerat brev: »Jag har nu på någon tid studerat dogmernas historia, som är rätt lärorik nämligen i den mån, som det är lärorikt att studera en bankruttörs handelsböcker för att inse, huru vi kommit till den bankrutt icke blott på förnuft utan även på kristendom, som nu kallas ortodoxi. De höga föreställningar jag fordom haft om Luther och reformatörerna hava blivit mycket nedstämda». Professorn inom teologiska fakulteten vid Uppsala universitet O. F. Myrberg predikade år 1891: »Den till gudaktighetens form utan gudaktighetens kraft förbytta kristendomen, den må kalla sig med vad namn som helst, luthersk eller reformert, romersk eller grekisk, det gör ingenting till saken, är ett tomt skal utan kärna».

Det intresserade en gång mig såsom även född till den rena evangeliska läran att skaffa mig någon föreställning om min bekännelses innehåll. Jag upptäckte då, att läran uppgav sig visserligen vara grundad uti

gamla och nya testamentet men med de utläggningar av densamma, som innefattades i lutherska kyrkans bekännelseskrifter, nämligen främst de tre symbola, det apostoliska, det nicenska och det atanasianska, vilka kallas de allmänna, därför att de äro hela den kristna kyrkans gemensamma bekännelse, och därefter de speciellt lutherska bekännelseskrifterna: augsburgiska bekännelsen, den augsburgiska bekännelsens apologi eller försvarsskrift, schmalkaldiska artiklarna, Luthers lilla och stora katekes, konkordieformeln och Uppsala mötes beslut. Av dessa senare talar kap. I § 1 i kyrkolagen endast om den oförändrade augsburgiska bekännelsen, vedertagen i Uppsala mötes beslut samt förklarad uti konkordieboken. När en vanlig människa och nybörjare ögnar igenom dessa gamla dokument, möter hon synes mig i stort en fläkt av medeltidens formler samt rättfärdiggörelse genom tro men inget levande vatten, som sammanför människorna och vägleder dem under livets bestyr. Rydberg har säkerligen rätt, att för samhörigheten mellan människorna finnes mycket litet att hämta ur bekännelseskrifterna.

Vid 1920 års kyrkomöte yrkade biskopen Personne, att det atanasianska symbolet, »skrivet mot arianerna», måtte mista sin plats bland svenska kyrkans bekännelseskrifter. Detta symbolum innehåller en hel del säkerligen för de flesta nutidsmänniskor döda formler rörande läran om treenigheten. Detta kallar symbolet för den allmänna kristliga tron. Symbolet inledes vidare med orden: »Vilken som vill salig varda, han skall framför allt hava den allmänna kristliga tron. Den henne icke fullkomlig och ren håller, han bliver utan tvivel förtappad evinnerligen.» På ett annat ställe heter det: »Den som nu vill varda salig, han måste alltså hålla sig vid vad som är sagt om de tre personerna i Gudomen». Motionären sade sig hava framställt sitt förslag därför, att när man vill beskylla och angripa vår kyrka för behårt dogmatiskt oförnuft och ilsket fanatisk renlighetsiver brukar man vanligen åberopa sig på det s. k. atanasianska symbolet.

Kyrkolagsutskottet avstyrkte enhälligt motionen med följande motivering:

»Då svenska kyrkan i sin kyrkolags första paragraf har fastslagit vad som är uttryck för hennes trosbekännelse, så har hon härmed angivit vad som är den bärande grundvalen för hennes liv.

Mera än en gång hava förslag framkommit om förändring i fråga om nämnda paragrafs angivande av den svenska kyrkans bekännelseskrifter. Kyrkomötet, som om intet annat i kyrkans liv bör vara så aktsam som om hennes trosbekännelse, har tillbakavisat sådana förslag. Detta har skett även av den grund, att förslagen hava uppburits icke av vår kyrkas evangeliska uppfattning av bekännelseskrifternas förbindande kraft, utan av en legalt juridisk bokstavsträldom.

Motionären vill ej bestrida, att den heliga skrift 'lär ett slags treenighet hos Gud', utan vänder sig blott mot den formulering, som Athanasianum har givit åt denna lära; och han yrkar därför på uteslutande av detta symbolum. Därmed synes han göra sig skyldig till missuppfattningen, att vår kyrka genom att räkna detsamma till sina bekännelseskrifter skulle

binda sig vid ej blott dess evangeliska innehåll, utan vid dess bokstavliga formulering. Enligt utskottets mening skulle därför bifall till motionen icke innebära frigörelse, utan trålbundenhet.

Särskilt vänder sig motionären mot det trosbegrepp, som han menar sig finna uttryckt i Athanasianum. Redan mot hans tolkning härvid av vissa ordalag i Athanasianum torde vissa invändningar kunna göras. Det avgörande är emellertid, att vår kyrka i de ur reformationen framgångna bekännelseskrifterna med största klarhet och styrka bekänt och betonat, att den kristna tron för henne betyder ej ett försanthållande av vissa läroformuleringar utan hjärtats förtröstan på Jesus Kristus, sådan han möter oss i evangelium. Därmed är ock utsagt, att även om ett annat trosbegrepp synes kunna framgå ur vissa uttryck i den s. k. Athanasianska trosbekännelsen, detta ej kan betraktas såsom ett uttryck för vår kyrkas bekännelse.»

Under debatten i kyrkomötet underströks från kyrkligt håll ivrigt utskottets motivering. Det framhölls ock, att genom ett bifall till motionen skulle man »rubba en av grundstenarna i vår kristna uppfattning» och därigenom »kommer nog turen snart också till de andra symbola». Från lekmanahåll beklagades, att man kom »ohjälpligt till korta i strid med de lärda herrarna», och man förvånade sig över att den bokstavliga formuleringen icke skulle hava något att betyda. Med 42 röster mot 12 bifölls utskottets avlagsyrkande.

*

Det är givet, att dylika upplevelser icke skola vara ägnade att minska benägenheterna för *kyrkans skiljande från staten*. De frikyrkliga äro enligt sakens natur för en sådan skilsmässa. Många statskyrkopräster anse det också vara ett livsvillkor för att kyrkan skall kunna fylla sin andliga uppgift. Bland det stora svenska folket, som står uppställt såsom statister utan att begripa mycket av själva pjäsen, måste mången tycka att det nu kan vara tid på, att denna omedvetna roll upphör. Under sådana förhållanden kan verkligen också en lekman förmena, att det är tämligen bortkastat arbete att börja restaurera eller modernisera de gamla bekännelseskrifternas medeltidsbyggnad.

Hos mången, som är färdig med kyrkan som själasörjare, är det emellertid något, som bär emot, när fråga väckes om dess avskaffande rätt och slätt. Det är svårt att tolka dessa förnimmelser, och man nöjer sig med den invändningen, som just karakteriserar tvivlet, att det *blir icke bättre på det sättet heller*.

Om man vill vara verkligen pessimistisk, skulle man kunna resonera på följande sätt. Människorna äro ännu uppenbarligen, såsom hela historien lär, så utvecklade till sitt förstånd och sin goda vilja att, ehuru dessa förnögenheter finnas och förmodligen kunna utvecklas, de dock ej räcka till för att kunna ännu i överskådliga tider uppbära något som helst tusenårigt rike. För att hålla människorna på mattan någorlunda måste man genom fostran, vana, tvång, lydnad och lycklig okunnighet sammanföra deras

lekamliga och andliga behov till bekännelse av några formler vilka som helst, på vilka de tro fanatiskt, resignerat eller vanemässigt allt efter de olika naturellerna. Utan en sådan ordning blir det anarki och syndaflod, samma liv som de vilda djurens i djunglerna och än värre förresten. I politiken, som handhar de lekamliga behoven, sammanföras också människor i blinda gruppvis under ledning av vissa läror, vårdade av läroförkunnare och ledare. Det finnes ingen anledning, varför icke de andliga behoven måste ordnas på samma sätt. Det blir visserligen en evig strid mellan de många lärorna. Men genom att varje församling har myckna anhängare, fruktar man varandra mera och ingår kompromisser samt åstadkommer på det sättet en i någon mån uthärdlig samhällsbyggnad. Skulle däremot varje individ släppas lös och få tänka och handla efter sina egna gåvor, komme mänskligheten stå inför den stora undergången. Med en sådan historisk uppfattning kan ju en statskyrka vara en ganska förträfflig organisation, därför att den har möjlighet att blint binda vid sig det största möjliga antalet själar och på detta sätt kan utgöra en ryggrad i ett någorlunda drägligt tvångssamhälle.

En dylik samhällsuppfattning betyder emellertid döden i grytan för varje högre liv. Vi måste förkasta redan nu detta system med medborgarnas sortering lekamligen och andligen mellan ett större eller mindre antal bönehus, färdiga till vilket religionskrig som helst. Detta strider ju ock mot det svenska samhällets redan nu antagna högsta bekännelse utan bekännelseskriterier, nämligen att samhällets och individens mål är fred på jorden och människorna en god vilja.

Den betydelsefullaste tvekan ligger väl däremot däruti, att de andliga rösterna inom oss måste kräva någon omvårdnad för de själsliga värdena även av samhället såsom sådant och främst av detta. Man förstår att dessa värden icke tåla att utlämnas till fritt byte åt den enskilda företagsamheten. Man har en orolig känsla av, att med avskaffande av statskyrkan utan att sätta något annat i stället har man även formellt avskaffat det begrepp, som kyrkan visserligen icke kunnat representera i verkligheten men till skenet representerar, nämligen själavården såsom en samhällsangelägenhet.

Med dessa känslor sammanhänger också, att kyrkan oavsett sina läror fyller ett andligt behov genom sina tempel och sin gudstjänst. Människorna behöva någon tillflykt och någon tröst, som sannerligen icke lämnas dem i riksförsamlingarna, på partikongresserna, vid bolagsstämmorna eller under det allmänna vargadömet människa emot människa. Templets fred, orgelns toner, församlingens andakt, det manande i predikantens stämma skänka denna tillflykt från världen, som människan i längden icke kan umbära. I dessa stunder betyder för den under ett ögonblick i sig själv försjunkna människan prästens formuleringar ingenting och bekännelseskriteriernas obekanta ordsvall ännu mindre. Det är denna templets fred, som gör svenska kyrkan stark trots hennes tro, hennes dogmer och hennes

världsliga organisation. Eljest hade hon för längesedan störtat samman och blivit till intet.

När andaktsstunden däremot är slut, då är det också slut med kyrkans inflytande fullständigt. Då har hon ingenting annat att komma med än sin lära och sina penningeanslag. Människorna längta i sitt dagliga slit och kiv icke efter någon lära utan efter ett evangelium, som kommer till dem med ett glatt budskap om fred på jorden även utanför tempelrummen. Genom sin andliga fattigdom är kyrkan här en hindrare. Genom sitt ämbetsmannavälde är hon här ett stöd mera för de mäktiga än för de svaga. Kyrkans tjänare bliva beroende för sitt uppehälle och sin befordran av sitt välförhållande i den härskande politikens ögon. De våga icke, de få icke, de kunna icke i samhällslivet predika den sanna kristendomen och revolt mot vrånga institutioner, ty då förlora de sitt levebröd. De flesta skulle nog ej heller vilja det, då de äro fostrade till att vara ett med det bestående. En kyrkans son kan däremot hysa hur utmanande reaktionära meningar som helst och ändå vara säker om sin utkomst. Kyrkan är uppenbarligen en förtorkad gren på livets träd. Det synes mig uppenbart, att det första villkoret för kristendomens införande i statens styrelse är avskaffandet av det formulär, kallat den rena evangeliska läran, som likt en dödsmask lägrar sig över ett ovetande och andligen ofritt folks anletsdrag. Detsamma kan för övrigt sägas även om andra läror, kyrkliga, politiska och kvasivetenskapliga.

Statskyrkans lära och för övrigt andra läror också måste försvinna såsom en statsangelägenhet men endast på villkor, att i stället det allmänna medverkar till en verklig själavård. Medborgarnas karaktärsdaning och deras personligheters inre utveckling är en samhällsangelägenhet. Stjärnvalvets gåta åter, de eskatologiska frågorna äro varje individ ensam förbehållna och kunna i sina famlanden aldrig bliva en enhetlig egendom för ett helt folk och således icke heller för en statlig verksamhet. Såvida man nämligen icke hyllar den förenämnda pessimistiska uppfattningen om människolivet.

Hur det skall tillgå att finna det livskraftiga och grönskande, som bör komma i stället för det förtorkade, det måste jag uppriktigt erkänna är en sak utöver min förmåga att ens konturvis angiva för närvarande. Så mycket är dock visst, att själavård genom läror måste överflyttas till historien och själavård genom sanningens makt bliva dess efterträdare. Lagen måste i det dagliga livet och samhällslivet avlösas av evangelium.

*

På dessa skäl hemställdes av mig i motion (nr 97) i första kammaren vid 1922 års riksdag: att riksdagen ville anhålla, att regeringen i lämpligt samråd med sitt folk måtte överväga angelägenheten att avskaffa

den rena evangeliska läran och även andra läror såsom folkets själasörjare samt i stället i statens styrelse införa kristendom.

Frågan om den s. k. själavården är fortfarande lika aktuell och olöst, som den var för tio år sedan. Den är nu än mer pockande på grund av situationen, vilken upprullar världsproblemet och dess alltmer hotande uppgifter. I en tidigare motion (nr 214) har lämnats en sammanfattning av dessa uppgifter. Där har under rubrikerna »Kyrkornas strider om dogmerna» och »Självövertvinnelsen» antytts den s. k. själavårdens plats i tidens problemställning.

God vilja till fred inom och utom oss vinnes endast genom upplysning. Den nedsänkes i mörker genom att utlämnas i första rummet till det kyrkliga dogmväsendets omvårdnad. Den sålunda hos olika trosbekännare upprätthållna avskildheten och fiendesinnet blir i sin mån ett bidrag till upprätthållande av ofreden.

Vår tid bör gå till rätta med sig själv även på denna kardinala punkt och göra det både nationellt och internationellt.

På grund av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen ville begära, att regeringen, med beaktande av det nuvarande tidsläget, måtte

1) överväga en nydaning av själavården i landet, såvitt på samhället ankommer;

2) därvid bland annat överväga angelägenheten att avskaffa den rena evangeliska dogmläran och dess förgreningar såsom folkets själasörjare, samt i stället i landets styrelse införa kristendom eller åtminstone något, som påminner om dess sanna väsende;

3) i sin internationella politik verka för att i fredens intresse enahanda omskapning av själavården blir en världsangelägenhet.

Stockholm den 1 februari 1932.

Carl Lindhagen.